

*Литвиненко В. Ю.,**старший викладач кафедри теорії та практики іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини**Колісник В. Ю.,**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У РОМАНІ ДЖЕЙН ОСТІН «ГОРДИСТЬ І УПЕРЕДЖЕННЯ»

Анотація. У статті досліджується діалогічне мовлення роману Джейн Остін «Гордість та упередження». Зокрема автори аналізують використання виразних засобів і стилістичних прийомів, які надають роману неабиякого стилістичного забарвлення. Оскільки діалог становить значну частину твору, через діалогічне мовлення авторка майстерно вимальовує яскраві образи персонажів роману, що робить їхні висловлювання виразними і живими.

Спілкування відіграє велику роль у нашій повсякденній діяльності, тому цілком зрозуміле бажання Джейн Остін використати саме комунікативну функцію мови задля опису окремих персонажів. Через їхні висловлювання можна робити судження не лише про зміст інформації, а й про ставлення до співрозмовника, рівень освіти та статус у суспільстві.

У написанні твору кожен автор використовує поєднання характеристик персонажу і власних думок. Тому устами своїх персонажів письменниця сама розмірковувала про непросту долю жінки в тогочасному суспільстві, яке націлювало молодих дівчат тільки на заміжжя, щоб посісти достойне місце у громаді.

Завдяки моделі «запитання – відповідь» Джейн Остін намагається максимально наблизити розмову персонажів до звичайної бесіди між знайомими людьми, в якій співрозмовники передбачають можливі запитання і дають докладні пояснення. У творі часто поєднуються кілька реплік, які пов'язані структурними й семантичними зв'язками. Це переважно єдності двочленні із запитанням і відповіддю.

Використання еліпсиса, асиндетона, перерахування, вставного і номінативного речень, полісиндетона та інших виразних засобів посилюють динаміку твору, надає розповіді інтенсивності. А застосування таких стилістичних прийомів як паралелізм, анафора, епіфора та інших робить мовлення персонажів більш об'ємним і природнім. Через відсутність таких засобів як стилістична тавтологія письменниця підкреслює, що персонажі мають якісну освіту, а застосування правильних мовних кліше підтверджує їхні хороші манери.

Ключові слова: виразні засоби, стилістичні прийоми, діалогічне мовлення, засоби виразності художнього твору.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Роман Джейн Остін «Гордість і упередження» досліджувало чимало науковців, котрі розглядали окремі аспекти роману. Однак не зафіксовано цілісного аналізу засобів виразності твору. У зв'язку з цим виникла необхідність ґрунтовної сис-

тематизації виразних засобів і стилістичних прийомів, визначення їхніх структурних особливостей, семантичних характеристик та особливостей функціонування в діалогічному мовленні. **Практична цінність** статті вбачається в можливості застосування її результатів і матеріалів у курсі стилістики англійської мови, практики перекладу, у навчанні діалогічному й монологічному мовленню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження роману «Гордість та упередження» проводило багато науковців, аналізуючи різноманітні аспекти: вербальні засоби вираження емоцій (Іщенко М.П. [1], Яковчук Л.Т. [2]), концептуально-художню своєрідність архітекtonіки роману (Книш А.В. [3]), інтерпретацію гендерних стереотипів (Бистров Я.В., Шуляк С.Р. [4]), сіквели роману (Філоненко С. О. [5]) та інші.

Мета статті – дослідити виразні засоби і стилістичні прийоми синтаксису, які є основою побудови діалогу даного роману.

Виклад основного матеріалу. У нашому щоденному спілкуванні, як найбільш значущій частині повсякденної діяльності, знаходить відображення одна з основних функцій мови – комунікативна. Одиницею мови, з допомогою якої ведеться спілкування, є діалог.

Оскільки провідне місце у романі Дж. Остін «Гордість і упередження» відведено саме спілкуванню персонажів, діалог твору, що є різновидом мовленнєвої події, посідає особливе місце. Саме завдяки діалогу авторці вдається подати яскраві образи персонажів роману, зробити живим їхнє мовлення.

У цьому творі найчастіше письменниця використовує розмову між двома персонажами. Хоча подекуди відбувається бесіда у кімнаті, переповненій людьми, що збільшує кількість учасників діалогу.

Як стверджує вчений О. І. Анхим, «кожен митець буде свій власний діалог зі своїми власними героями чи читачами. Тому творчість нагадує своєрідну естетичну гру уяви та інтелекту, в якій ще одним учасником стає читач» [6, с. 118]. Звідси зрозуміло, що устами своїх персонажів Джейн Остін сама розмірковує про закони тогочасного суспільства, аналізує долю жінки, яка має обов'язково укласти шлюб як безальтернативний шлях життя в достатку.

Як зв'язний текст діалог характеризується прагматичною й семантичною зв'язністю, тобто має співвідношення мов-

ленських ходів партнерів за ілюкутивною функцією (запитання-відповідь, прохання-згода, прохання-відмова, ствердження-підтвердження і т.ін.). Найбільш частотною є модель «запитання – відповідь», де репліка із запитанням складається з одного-двох речень, тоді як відповідь – більш поширена. У відповіді часто представлена інформація, яка могла б бути подана пізніше, у результаті подальших запитань. Це засвідчує, що письменниця прагне максимально наблизити розмову персонажів до звичайної бесіди між знайомими людьми, де співрозмовники передбачають можливі запитання і дають докладні пояснення. Зворотна репліка може займати цілий абзац або й більше.

Відомо, що умовою семантичної зв'язності є смисловий повтор. Як будь-який компонент семантики цей вид зв'язності реалізується через систему лексичних, лексико-граматичних і граматичних засобів мови і їхню організацію. Оскільки для діалогічного спілкування важливе лише часткове співпадання комунікативних програм його учасників, то “натуральним” діалогам властиві часті зустрічні запитання, перепитування, повтори, фразові тавтології і т.д.

Розглянемо синтаксичні особливості діалогу, які насамперед проявляються через систему виразних засобів і стилістичних прийомів. За допомогою них авторка надає мовленню виразності й посилює емоційний ефект.

Як відомо, характерною ознакою розмовного мовлення виступає крупніша одиниця, ніж окреме речення. Вона поєднує кілька реплік, що пов'язані структурно-семантичною обумовленістю. Це переважно єдності двочленні із запитанням і відповіддю. Вихідна та зворотна репліки діалогічної єдності пов'язані між собою синтаксично, семантично і прагматично, що надає мовленню більшої експресії.

Зрозуміло, що мовленнєва експресія у її багатоманітні приаманна не лише звукам і словам, а також і їхнім граматичним формам, та синтаксичній організації мовлення. З огляду на це очевидно, що стиль будь-якого мовленнєвого твору, у тому числі й художнього, значною мірою визначається синтаксисом. А основною одиницею синтаксичного рівня є модель речення.

Відомо, що виразний засіб є маркованим членом стилістичної опозиції елементів мови даного рівня. Стосовно синтаксису стилістично немаркованою моделлю речення є модель просто поширеного речення $P - O_{dir} - A$, яка не несе ніякої додаткової інформації. А додаткова інформація може утворюватись лише за рахунок стилістичного значення слів, які до неї входять. Тому будь-яку інші моделі речення вважають трансформацією вихідної моделі.

Тому відповідно до типів вихідної трансформації вихідної моделі усі виразні засоби поділяють на три групи. Зупинимось на них детальніше.

1) Виразні засоби, що ґрунтуються на редукції вихідної моделі містять еліipsis, замовчування, номінативне речення і безсполучникове речення.

Еліipsis: “Do you often dance at St. James’s?” “Never, sir” [7].

Замовчування: “At present I will not say more, but, perhaps when we are better acquainted ...”

Номінативні односкладні речення: “A single man of large fortune; four or five thousand a year”.

Безсполучниковий зв'язок чи асиндетон: “Affection of candor is common enough; one meets with everyone”.

2) Виразні засоби, що ґрунтуються на експансії вихідної моделі вміщують: повтор, перерахування, тавтологію, полісин-

детон, емфатичні конструкції, вставні речення. Виокремлюють кілька видів повторів.

а) *простий контактний повтор*: “No, no; I feel he may defy us there”.

б) *обрамлення чи кільцевий повтор*: “The church ought to have been my profession – I was brought up for the church”.

в) *повтор-підхват*: “Let me take it in the best light, in the light in which it may be understood”.

г) *ланцюговий повтор*: “A lady’s imagination is very rapid; it jumps from admiration to love, from love to matrimony, in a moment”.

Перерахування: “It is really too, great a violation of decency, honor and interest, from him be guilty of it”.

Полісиндетон: “I know that you could be neither happy nor respectable, unless you truly esteemed your husband; unless you looked up to him as a superior”.

Емфатична конструкція: “I do, do like him,” she replied, with tears.

Вставні речення: “The conduct of neither, if strictly examined, will be irreproachable; but since then we have both, I hope, improved in civility”.

3) Виразні засоби, що ґрунтуються на порушенні традиційного порядку слів.

Стилістична інверсія: “And so ended his affection,” said Elizabeth, impatiently.

Дистантне розміщення синтаксично зв'язаних одиниць речення: “You could not have started a more happy idea, since you will not take comfort in mine: believe her to be deceived, by all means”.

Відокремлення: “I am actually convinced, ..., that there are very few of us, who do not cherish a feeling of self-complacency on the score of some quality, real or imaginary”.

Таблиця 1 подає сукупність наявних виразних засобів, які використала письменниця у зазначеному романі.

Таблиця 1
Виразні засоби діалогу в романі Джейн Остін
«Гордість та упередження»

Тип виразних засобів	Кількість	%
1) виразні засоби, що ґрунтуються на редукції вихідної моделі		
еліipsis	58	12,7
замовчування	5	1,1
номінативне речення	35	7,7
асиндетон	83	18,2
2) виразні засоби, що ґрунтуються на експансії вихідної моделі		
повтор:		
а. простий повтор	36	7,9
б. кільцевий повтор	4	0,9
в. повтор-підхват	7	1,5
г. ланцюговий повтор	1	0,2
перерахування	71	15,5
синтаксична тавтологія	–	–
полісиндетон	49	10,7
вставне речення	75	16,4
емфатична конструкція	1	0,2
3) виразні засоби, що ґрунтуються на порушенні традиційного порядку слів		
стилістична інверсія	14	3,1
дистантне розміщення	13	2,8
відокремлення	5	1,1
Загальна кількість	457	100

Стилістичні прийоми діалогу в романі Джейн Остін «Гордість та упередження»

Типи стилістичних прийомів	Кількість	%
<i>1) Стилістичні прийоми, що ґрунтуються на формальних і смислових взаємодіях декількох синтаксичних конструкцій або моделей речень у певному контексті</i>		
паралелізм	29	16,2
анафора	135	75,4
епіфора	11	6,1
хіазм	1	0,6
<i>2) Стилістичні прийоми, що ґрунтуються на транспозиції значення синтаксичної структури чи моделей речення у певному контексті</i>		
риторичне запитання	1	0,6
<i>3) Стилістичні прийоми, що ґрунтуються на транспозиції значення способів зв'язку між компонентами речень чи реченнями</i>		
парцеляція	2	1,1
підрядність замість сурядності	–	–
сурядність замість підрядності	–	–
Разом	179	100

Як видно з таблиці, найбільш поширеними виразними засобами у романі є: асиндетон (18,2%), вставне речення (16,4%), перерахування (15,5%) та стилістична інверсія (3%). Відсутність тавтології, на нашу думку, свідчить про бажання авторки наголосити на високому рівні освіченості персонажів роману.

Окрім виразних засобів, письменниця вдалася до іншого способу урізноманітнити свою розповідь і надати жвавості мовленню персонажів – до використання стилістичних прийомів. У романі присутні три групи стилістичних прийомів синтаксичного рівня.

1) Стилістичні прийоми, що ґрунтуються на формальних і смислових взаємодіях декількох синтаксичних конструкцій чи моделей речень у певному контексті.

Паралелізм: Mr. Darcy replied with great intrepidity, – “Miss Elizabeth Bennet!”

“Miss Elizabeth Bennet!” repeated Miss Bingley.

У межах синтаксичного паралелізму ми спостерігаємо інтенсивне наповнення членів паралельного синтаксичного ряду лексичними одиницями, яким притаманна смислова близькість різного ступеня.

Наприклад: “What is that you are saying, Fitzwilliam? What is that you are talking of?” Сміслові наповнення відбувається через дієслова “to say” і “to talk”.

Або наприклад: “I had not thought Mr. Darcy so bad as this – though I have never liked him, I had not thought so very ill of him. I had supposed him to be despising his fellow-creatures in general, but did not suspect him of descending to such malicious revenge!” У цьому прикладі синонімічними елементами виступають дієслова “to think”, “to suppose”, “to suspect” та прикметники: bad, ill, malicious.

Хіазм: “Lizzy declared she will not have Mr. Collins, and Mr. Collins begin to say that he will not have Lizzy”.

Анафора: “Oh,” said Lydia stoutly, “I am not afraid; for though I am the youngest, I am the tallest.”

Епіфора: “You make me laugh, Charlotte; but it is not sound. You know it is not sound, and that you would never act in this way yourself.”

2) Стилістичні прийоми, що ґрунтуються на транспозиції значення синтаксичної структури чи моделей речення у певному контексті.

Риторичне запитання: “What are men to rocks and mountains?”

3) Стилістичні прийоми, що ґрунтуються на транспозиції значення способів зв'язку між компонентами речень чи цілими реченнями.

Парцеляція: “But this is one great difference between us. Compliment always take you by surprise, and me never.”

Усі використані стилістичні прийоми роману представлено в таблиці 2.

Як видно з таблиці, найбільш частотними стилістичними прийомами виступають анафора (75,4%), паралелізм (16,2%) та епіфора (6,1%).

Висновки. На основі відібраних фрагментів тексту, які включають діалог у романі Дж. Остін «Гордість та упередження», можна зробити висновок, що для художнього стилю письменниці найбільш характерними є виразні засоби синтаксису, що ґрунтуються на редукції вихідної моделі. Це, насамперед, асиндетон (18,2%), вставне речення (16,4%), перерахування (15,5%) та стилістична інверсія (3%), а також стилістичні прийоми синтаксису, що ґрунтуються на взаємодії синтаксичних структур у контексті, зокрема анафора (75,4%), паралелізм (16,2%) та епіфора (6,1%).

Широке використання асиндетона пояснюється прагненням авторки наголосити на перераховуванні інформативних фактів. Оскільки діалог у романі займає 70%, то таким чином Джейн Остін прагне передати розповідь, що ведеться від імені певного персонажу. Вставні речення надають мовленню мовців жвавості й природності. А за допомогою поліасиндетона підкреслюється емоційність співрозмовників. На нашу думку, вживання анафори у мовленні головних персонажів пояснюється намаганням авторки передати неспокій мовця, його бажання повідомити щось швидко, у вигляді своєрідних блоків інформації. Щоразу повторюваний початок фрази набуває більшої виразності та смислового підсилення.

Перспективи подальших досліджень охоплюють більш глибокий аналіз прихованих сенсів використання в романі квалітативних дієслів, а також фігур заміщення та комбінації.

Література:

1. Іщенко М. П. Вербальні засоби вираження емоцій у романі Джейн Остін «Гордість і упередження». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2019. № 38. Т. 2. С. 87–89.
2. Яковчук Л. Т. Вербальне вираження образу любові в книзі Джейн Остін «Гордість і упередження». *Ricerche scientifiche e metodiche*

- della loro realizzazione: esperienza mondiale e realta domestiche 14 maggio. Bologna, Repubblica Italiana. 2021. Tomo 2. P. 21–24.
3. Книш А. В. Джейн Остін у пошуках щастя: «Гордість і упередження» в оригіналі й перекладі». URL: <https://crust.ust.edu.ua/items/1d0022a7-2caf-4b5a-b85c-03733ad54618> (Дата звернення 06.01.2023)
 4. Бистров Я. В., Шуляр С. Р. Інтерпретація гендерних стереотипів у тексті роману Джейн Остін «Гордість і упередження». *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2009. № 2. С. 9–11.
 5. Філоненко С. О. «To be continued»: сіквели роману Джейн Остін «Гордість та упередження». *Studia methodologica*. ISSN 2304-1222, No. 50. 2020. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18473/1/Filonenko.pdf> (Дата звернення 06.01.2023)
 6. Анхим О. І. Діалог авторів як універсальний механізм виникнення нового у процесі художньої творчості. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип 3. Т. 3. С. 116–120.
 7. Austen J. *Pride and Prejudice*. London: Worldsworth Classics. 2007. 329 p.

Lytvynenko V., Kolisnyk V. Peculiarities of forming dialogical speech in the novel “Pride and Prejudice” by Jane Austen

Summary. The article is fixed on dialogical speech in the novel “Pride and Prejudice” by Jane Austen. In particular, the authors analyze usage of expressive means and stylistic devices, which bring great stylistic colouring to the novel. Since dialogue makes up a significant part of the work of fiction, by means of the dialogical speech the writer skillfully depicts bright images of the novel characters and makes their utterances expressive and vivid.

Communication plays a big role in our everyday activity, thus it is quite clear that Jane Austen has a desire to use a language communicative function for describing separate characters. Due to their speech one can make a judgement not only on the information content, but also on their attitude to the interlocutor, on the character’s education level as well as the status in the society.

While writing some work of fiction every author uses a combination of a character’s characteristic traits and their views. Thus, by means of the characters’ lips the writer pondered over a woman’s difficult fate in the society of those times, which directed young girls only at marriage in order to take a good position in the community.

By the pattern “question – answer” Jane Austen tries to bring maximally closer the characters’ conversation to an ordinary talk between acquainted people, in which interlocutors forecast possible questions and give detailed explanations. The cues are often combined in the novel, if they are connected by the structural and semantic ties. Mostly they are two member unities consisting of questions and answers.

Usage of ellipsis, asyndeton, enumeration, parenthetic sentences, nominative sentences, polysyndeton and other expressive means amplifies the dynamics in the work of fiction and intensifies the utterances. At the same time application of such stylistic devices as parallelism, anaphora, epiphora and others makes the speakers’ speech more natural and lively. By the absence of such means as stylistic tautology the writer emphasizes that her characters have a good education, while using some speech cliches she proves their good manners.

Key words: expressive means, stylistic devices, dialogical speech, means of expressiveness in the work of fiction.